

CREAREA ȘI UTILIZAREA CONȚINUTULUI DIGITAL LA BM

Ludmila PÂNZARI,
director adjunct, BM „B.P. Hasdeu”

Ideea creării Bibliotecii digitale era întotdeauna prioritară la BM, evidentă fiind și oferirea de conținuturi electronice utilizatorilor. În anul transformării digitale a bibliotecilor am revenit la ea, gășind o soluție.

Primul studiu serios, dedicat problemei care astăzi se numește *biblioteca digitală*, a fost efectuat în anii '60 ai sec. XX sub conducerea lui J.C.R. Licklider și publicat în 1965, în cartea sa *Libraries of the Future*¹. În carte este descris un sistem de biblioteci pentru anul 2000, numit *precognitive systems*². Bibliotecile digitale erau descrise ca scheme de informație lipsite de rafturi de bibliotecă și de cărți în sensul fizic.

Peste un sfert de veac, la mijlocul anilor '90 ai sec. XX, bibliotecile au fost marcate de revoluția duală a tehnologiei digitale și de dezvoltare a rețelelor. Și acele previziuni ale lui Licklider au devenit realitate. De atunci, utilizarea internetului a adus schimbări profunde în relația noastră cu cuvântul scris. Au apărut cărți digitale și politici, strategii de informatizare la nivel mondial și european, care stipulau că informația digitală este necesară pentru dezvoltarea economică și bunăstarea socială.

În anul 1999, Comisia Europeană lansează principalele direcții strategice de dezvoltare informațională a societății. Prin aceste documente, la nivel european, este încurajată crearea conținutului digital și constituirea de baze de date pentru a permite utilizatorilor accesul online la resurse, pentru promovarea și prezervarea digitală a patrimoniului cultural național și european în format electronic.

¹ LICKLIDER, J.C.R. *Libraries of the future* [online]. Edited by Massachusetts Institute of Technology Cambridge. Massachusetts: MIT Press, 1965. – 248 p. [citat 01.06.2022]. Disponibil: <http://worrydream.com/refs/Licklider%20-%20Libraries%20of%20the%20Future.pdf>.

² LICKLIDER, J.C.R. *Libraries of the future*. Edited by Massachusetts Institute of Technology Cambridge. Massachusetts: MIT Press, 1965. p. 6. [citat 01.06.2022]. Disponibil: <http://worrydream.com/refs/Licklider%20-%20Libraries%20of%20the%20Future.pdf>.

IFLA, în *Manifestul privind bibliotecile digitale*¹, declară că misiunea bibliotecilor digitale este de a oferi acces la resursele informaționale digitale într-o formă structurată, astfel asigurând legătura tehnologiilor informaționale, educației și culturii, rezolvând, în același timp, problema decalajului digital.

Necesitatea documentelor digitale a devenit stringentă în pandemie, atunci când accesul direct la bibliotecă a fost limitat, iar utilizatorii erau în căutarea variantelor electronice ale cărților. Solicitățile informațiilor în limba română din diferite domenii de cunoaștere în cadrul serviciului virtual de referințe s-au mărit considerabil. Nu toate bibliotecile au putut răspunde acestei provocări. BM s-a străduit să asigure acces la resurse online, chiar neavând rezolvată problema unei biblioteci digitale.

Pe parcursul ultimilor 20 de ani, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a creat conținuturi digitale, a elaborat și implementat sisteme informatice, care automatizau procesele tradiționale de bibliotecă. Desfășurând activitatea de cercetare, elaborând publicații de specialitate, studii, instituția a căutat soluții pentru stocarea produselor în format digital, în baze de date structurate (sisteme open source destinate bibliotecilor digitale). În același timp, se căutau răspunsuri la întrebările:

- Ce documente din colecția bibliotecii trebuie și pot fi digitizate legal?
- Ce echipament poate fi utilizat?
- Ce soft trebuie ales pentru a oferi acces la resurse digitale?
- Cine digitizează – bibliotecarii sau procesul poate fi externalizat?

Toate aceste întrebări au fost examinate la etapa elaborării Politicii de digitizare a colecției. În 2007, ca orientare strategică² a Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, a fost stabilită crearea bibliotecii digitale.

Ca și majoritatea bibliotecilor publice din diferite țări, pentru început, ne-am propus digitizarea Colecțiilor speciale: *Hasdeuiana*, *Chișinăuiana*, *Eminesciana* și colecțiile de cărți rare și vechi din filialele BM. Multe dintre aceste documente au o

¹ IFLA/UNESCO *Manifesto for Digital Libraries* [online] [accesat: 01.06.2022]. Disponibil: <https://www.ifla.org/publications/ifla-unesco-manifesto-for-digital-libraries/>

² *Plan strategic de dezvoltare pentru perioada 2008-2017*. BIBLIOTECA MUNICIPALĂ „B.P. HASDEU” [online]. Chișinău: „Grafema Libris” SRL, 2008. – 32 p. [citat: 01.06.2022]. Disponibil: <http://hasdeu.md/data/userfiles/files/strategie.pdf>.

valoare și o importanță incontestabilă și, în consecință, trebuie să fie protejate și conservate pentru generațiile prezente și viitoare. În același timp, conștientizăm că digitizarea și oferirea accesului la cele mai solicitate cărți din diferite domenii va fi problematică din punctul de vedere al dreptului de autor și al politicilor din acest domeniu la nivel național.

În 2007, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”, conform statutului ei de bibliotecă a capitalei, își propunea să devină un repository de documente despre Chișinău. În același an, BM a întreprins

Pe parcursul ultimilor 20 de ani, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” a creat conținuturi digitale, a elaborat și implementat sisteme informatice, care automatizau procesele tradiționale de bibliotecă. Desfășurând activitatea de cercetare, elaborând publicații de specialitate, studii, instituția a căutat soluții pentru stocarea produselor în format digital, în baze de date structurate (sisteme open source destinate bibliotecilor digitale).

primii pași în digitizarea conținutului cu caracter local, digitizând circa 35 000 de pagini din colecția „Chișinău” și 3743 de pagini din ediția *Critice* a acad. Mihai Cimpoi, care a oferit bibliotecii noastre dreptul de digitizare și publicare. Tot în 2007, BM a purces la digitizarea documentelor din Arhiva Națională, scanând 964 de pagini din documentele de arhivă referitoare la istoria Bibliotecii Municipale.

În perioada 2010-2020, au fost publicate 310 documente digitizate și digitale pe platformele online Issuu și Calameo, Slideshare și site-ul BM – în

medie, 30 de lucrări per an.

Cât de necesare, dar și utilizate au fost aceste documente, ne vorbesc datele statistice din Google Analytics și respectivele platforme de publicare – cele 310 de documente digitale au înregistrat 270 de descărcări. Cel mai popular conținut oferit de bibliotecă este cel al revistei *BiblioPolis* (46%); urmează, în ordine descrescândă, publicațiile despre Chișinău (ghidul enciclopedic *Chișinău: Bulevarde, străzi, piețe* și seria de lucrări ale lui Iurie Colesnic dedicate Chișinăului (*Chișinăul din inima noastră, Chișinăul și chișinăuienii, Chișinăul din amintire* ș.a.) (25%); bibliografiile elaborate de bibliotecă (16%) și *Criticile* de Mihai Cimpoi (13%).

În afară de digitizare în forma ei cea mai simplă, au fost realizate și alte proiecte de digitizare: *Chișinăul juridic online* (acces deschis la documentele publice din *Monitorul de Chișinău*, realizat de Biblioteca Publică de Drept cu sprijinul Primăriei Municipiului Chișinău și al Fundației Soros Moldova), *Colecția*

Ebraika a Bibliotecii „I. Mangher”, lansat în anul 2019 (în derulare) ș.a.

Implementarea proiectului *Chișinăul juridic* s-a produs în 2009. Lansarea bazei de date create a avut loc în 2011. La momentul lansării, site-ul monitoruldechisinau.md oferea acces la circa 1200 de acte normative (20000 pagini) din ziarul *Monitorul de Chișinău*, digitizate cu ajutorul scannerului Plustek OpticBook. Variabilele particularizate conform Google Analytics, raportate la perioada 7-27 octombrie 2011, au înregistrat circa 384 de accesări (în total, pagina web a bazei de date), inclusiv circa 1545 de vizite. La momentul actual, proiectul este închis. Din lipsa finanțării este sistată și menținerea site-ului monitoruldechisinau.md.

Colecția Ebraika presupune crearea arhivei digitale a documentelor Bibliotecii „I. Mangher”, pe diferit suport (imagini, înregistrări video). Începând cu 2019, bibliotecarii au digitizat și prelucrat peste 700 de imagini și 75 de casete cu înregistrări video (sistemate, clasificate și înregistrate într-un registru).

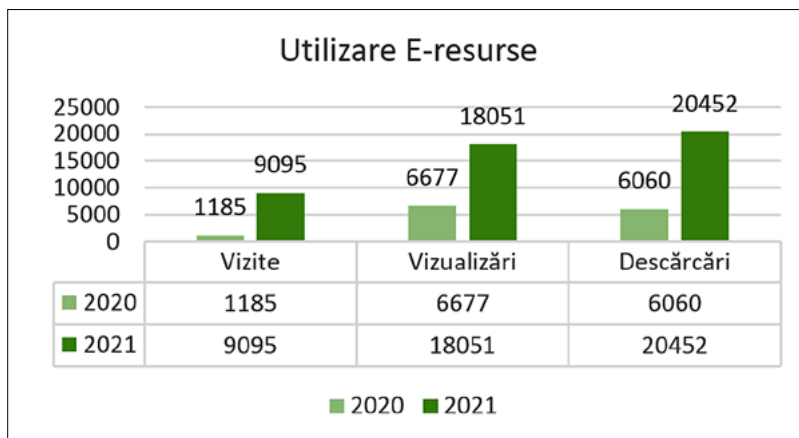
Sistemele open source destinate publicării conținutului electronic sunt și ele utilizate cu succes de BM. Aici putem menționa un alt proiect de digitizare, creat pe bază de Wordpress, materializat în perioada pandemiei de Biblioteca Publică de Drept – site-ul *E-resurse*¹. Lansat în luna aprilie 2020, în scurt timp, acesta a devenit o platformă utilizată activ în spațiul online. Paginile acestei resurse includ liste tematice din domeniile dreptului cu texte ale unor documente, articole, compartimente din manuale, monografii, note de curs etc., selectate din surse cu acces liber, precum și documente digitizate din colecția bibliotecii, utile pentru procesele de autoinstruire, informare, studiu, cercetare, dezvoltare personală etc. Colecția digitală include 706 de documente din domeniul dreptului.

Din statisticile site-ului observăm că în perioada 2020-2021 vizitele, vizualizările și descărcările au crescut în progresie geometrică.

Din ultimele proiecte ce țin de platformele de publicare ale conținutului digital creat de bibliotecă menționăm: *revista BiblioPolis online* și *Repozitoriul Instituțional al BM*.

Ideea de localizare a publicațiilor BM pe o platformă unică a fost discutată de mai multe ori, au fost întreprinse mai multe testări

¹ <https://eresursedrept.wordpress.com/>

ale sistemelor open source ca *Invenio*, *Wiki*, încercări de a organiza accesul la conținut prin serviciul Google – *Google Site*. Ca rezultat al cercetărilor și testărilor, în 2019, au fost instalate două sisteme open source pe serverul bibliotecii – *OJS* (sistemul open source destinat revistelor electronice) și aplicația *Dspace* (platformă pentru repozitorii instituționale).

Astfel, în 2020, în plină pandemie, revista *BiblioPolis*¹ a devenit mai accesibilă, oferind un mediu mai comod pentru utilizatori de a citi, descărca, cita, aprecia articolul necesar. La momentul actual, platforma oferă acces la conținutul celor 80 de volume din anii 2002-2022, 763 de articole (descărcate de 5080 de ori), fiind utile bibliotecarilor, studenților, masteranzilor, care au făcut circa 10 000 de căutări, în cadrul celor 3400 de sesiuni pe ojs.hasdeu.md.

Cu un an mai târziu, în aprilie 2021, a fost creat HAPeS² – Repozitoriul instituțional al Bibliotecii Municipale, care include astăzi 284 de documente arhivate pe diferit format, referitoare la activitatea bibliotecii și produsele sale. Statisticile vorbesc elocvent despre utilizarea resursei: în perioada 1 ianuarie – 31 mai 2022, au fost înregistrate 2348184 de căutări, 41031 de vizualizări ale publicațiilor, cea mai căutată fiind lucrarea *Explorarea metodelor de cercetare în biblioteconomie și știința informării* de dr. hab. N. Țurcan.

În 2021, a fost creat cont în depozitul universal de acces deschis *Zenodo*, unde au fost publicate ultimele publicații elaborate de BM și care deja au demonstrat utilitatea, înregistrând 739 de descărcări.

¹ ojs.hasdeu.md

² hapes.hasdeu.md

Aceste soluții au rezolvat problema arhivării și accesului la cercetările științifice elaborate de bibliotecă pe parcursul a 30 de ani: publicații elaborate de BM (în mare parte, existente în format digital – așa-numitele *digital born*¹) și revista bibliotecii, contribuind activ la știința participativă.

Un alt aspect al digitizării se referă la problema organizării unei baze de date a colecțiilor și oferirea accesului la ele prin intermediul Bibliotecii digitale. Acest segment al colecției BM, după cum am menționat anterior, a fost digitizat parțial, în perioada 2007-2010, disponibil pe site-ul BM. La 20 octombrie 2021, BM și-a propus lansarea Bibliotecii digitale, organizând, în cadrul Zilelor Bibliotecii, *Maratonul Biblioteca Digitală a BM*.

În procesul de creare a unui document digital există câteva etape. Primele două au intrat în obligațiile organizatorilor evenimentului, iar următoarele au fost efectuate de participanții la *Maraton*:

1. Identificarea unui sistem pentru Biblioteca digitală. Noile tehnologii oferă soluții ce rezolvă problema conservării pe termen lung a documentelor de patrimoniu, oferind, în același timp, accesul la ele publicului larg. Pentru aceasta este nevoie de conținut digitizat, iar pentru a digitiza – de o platformă pentru încărcarea ulterioară a documentelor digitale. Ca soluție pentru Biblioteca Digitală a fost ales Sistemul Integrat de Bibliotecă (SIB) Koha. Sisteme integrate de bibliotecă sunt utilizate de unele biblioteci ca platforme de biblioteci digitale. Sistemul integrat de bibliotecă Koha se dezvoltă. În ultimele versiuni ale sistemului a apărut opțiunea de a încărca și transmite utilizatorilor, la cerere, un document digital. În același timp, SIB oferă posibilitatea de păstrare și acces la cărțile electronice, reviste electronice, documente audio, videoclipuri, alte resurse electronice și poate servi ca Biblioteca digitală, platformă de vizualizare și utilizare a conținutului digital. Recent, dezvoltatorii din Pakistan (platforma de învățare online RAFLIMTS²) au elaborat un tutorial de creare a Bibliotecii Digitale în SIB Koha. Testând acest funcțional, am considerat utilizarea lui realizabilă. În așa mod, primul pas în implementarea bibliotecii digitale este făcut – Biblioteca Digitală a BM va fi disponibilă pe Koha.

¹ Digital born = documente născute digital.

² <https://youtu.be/Q1VfDfMnWPU>

2. Selecția documentelor. Pentru desfășurarea *Maratonului* au fost selectate documente din Colecția „Moștenire”, documente din domeniul public.
3. Digitizarea (scanarea) documentelor a fost efectuată de 20 de bibliotecari la scanerile instalate în Sala de lectură a Bibliotecii Centrale.
4. Postprocesarea digitală, care include procesul de verificare a calității documentului digitizat, intra în obligațiile altui grup de bibliotecari.
5. Catalogarea documentelor digitizate, care include elementele de identificare a documentului: titlu, autor, loc de publicare, editură, numărul de pagini, localizare. În cazul nostru, documentele selectate pentru digitizare sunt deja catalogate.
6. Supervizarea și validarea datelor erau asigurate de bibliotecari-experti, care verificau corectitudinea și calitatea documentului digitizat, salvat în format PDF și încărcat pe spațiul de stocare.
7. Publicarea documentului în Biblioteca digitală era asigurată de grupul de bibliotecari care făceau legătura dintre documentul digitizat și descrierea bibliografică din catalogul electronic, indicând localizarea lui în Biblioteca digitală. În urma acestei operații, documentul era vizibil pentru public în OPAC-ul BM, putea fi accesat, citit, descărcat.

Digitizarea datelor culturale este o adevărată provocare pentru diseminarea cunoștințelor și pentru democratizarea culturii. Acum, aceasta a devenit parte a practicilor actuale și a bibliotecarilor din Biblioteca Municipală. Creând conținut digital, biblioteca rezolvă una dintre cele mai dificile probleme – accesul la informație în limba română și creșterea vizibilității documentelor din această colecție de patrimoniu.

Ca urmare a *Maratonului*, Biblioteca Digitală a BM oferă acces la 104 documente (12271 pagini) din Colecția „Moștenire”, colecție ce include cărți vechi și rare. Conform statisticilor din Google Analytics, aceste documente au înregistrat 1105 de vizualizări în perioada octombrie 2021 – mai 2022.

Colecția de carte veche și rară a BM include peste 2000 de titluri localizate în diferite filiale, care, la rândul lor, vor fi digitizate și vor deveni parte a Bibliotecii Digitale.

Practica de utilizare a Sistemelor Integrate de Biblioteci, ca platformă de publicare a conținutului digital, este

cunoscută (în calitate de primă soluție) în asigurarea unui acces la

documente integrale. Va avea acest proiect un viitor sau nu? Vom migra pe alte platforme specializate sau vom rămâne ca parte a SIB? Cât de utilizat va fi? Răspunsurile le vom afla mai târziu.

Digitizarea datelor culturale este o adevărată provocare pentru diseminarea cunoștințelor și pentru democratizarea culturii. Acum, aceasta a devenit parte a practicilor actuale și a bibliotecarilor din Biblioteca Municipală. Creând conținut digital, biblioteca rezolvă una dintre cele mai dificile probleme – accesul la informație în limba română și creșterea vizibilității documentelor din această colecție de patrimoniu.

Referințe bibliografice

1. Marshall BREEDING. Re-Integrating the integrated library system. *Computers in Libraries*. Jan 2005 [online] [citat 02.06.2022]. Disponibil: <https://librarytechnology.org/document/11340>
2. *Ghid de digitizare* [online] [citat 01.06.2022]. Disponibil: <https://www.umpcultura.ro/Files/Ghid%20de%20digitalizare.pdf>
3. *Ghid de digitizare – pilonul tematic „Biblioteci”: versiunea 01 / 30.10.2009* [online] [citat 02.06.2022]. Disponibil: <https://bit.ly/3QILMI7>
4. *Legea Nr 139 din 02.07.2010 privind dreptul de autor și drepturile conexe* [online] [citat 16.02.2022]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=95282&lang=ro
5. *Planul strategic de dezvoltare pentru perioada 2008-2017*. Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu”. Chișinău: „Grafema Libris” SRL, 2008. 32 p.
6. *Raportul de activitate al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”. 2000-2021*. Chișinău. [online] [citat 01.06.2022]. Disponibil: <http://hasdeu.md/despre-bibliotecaitemi-rapoarte-2/>